

بررسی تأثیر فعالیت‌های عمرانی جهاد سازندگی بر تثبیت جمعیت روستایی در مقطع زمانی ۷۵-۱۳۵۵ (مورد روستاهای بالای یکصد خانوار ارومیه)

چکیده

پدیده مهاجرت‌های بی‌رویه روستایی به عنوان یکی از معضله‌های اساسی در کشور، عمدتاً دارای نقش منفی در مبداء و مقصد مهاجرت می‌باشد. امروزه یکی از دغدغه‌های اساسی دولت، کنترل مهاجرت بی‌رویه، حل معضلات شهری و کاهش عوارض سوء مهاجرت در نقاط روستایی می‌باشد. در صورتی که با این مشکل به صورت ریشه‌ای و بنیادی برخورد نشود، مهاجرت‌های بی‌رویه بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی غیرقابل‌کنترلی را برای جامعه در پی خواهد داشت. پس از انقلاب اسلامی وزارت جهاد سازندگی بر اساس راهبرد خدماتی-عمرانی، امکانات وسیعی را به روستاها گسیل داشته است و اعتبارات هنگفتی را صرف نموده است، اما مهاجرت‌های روستایی نه تنها کاهش نیافته بلکه تشدید نیز شده است. لذا ضرورت مطالعه تأثیر فعالیت‌های عمرانی جهاد سازندگی بر تثبیت جمعیت روستایی در مقطع زمانی ۷۵-۵۵ آشکارتر می‌شود. **کلید واژه‌ها:** فعالیت‌های عمرانی، جهاد سازندگی، تثبیت جمعیت روستایی، روستاهای بالای یکصد خانوار، مهاجرت‌های روستایی.

طرح و بیان مسأله

مهاجرت پدیده‌ای است که کشورهای مختلف برخوردارهای متفاوتی با آن دارند، به طوری که اصول و چارچوب برنامه‌های توسعه ملی جوامع، طرز این برخوردارها و استراتژیها را مشخص و تعیین می‌نماید. کشورهای فراصنعتی و توسعه یافته جهت رسیدن به درجات بالای توسعه و پیشرفت، مهاجرت نیروی انسانی از روستاها به مراکز شهری را امری لازم و ضروری دانسته و وجود این امر را تضمین‌کننده پویایی، پیشرفت و توسعه می‌دانند. در کشورهای جهان سوم، به خاطر بی‌رویه بودن

پدیده مهاجرت و از طرف دیگر عدم برنامه‌ریزی اصولی نسبت به این پدیده، در اغلب موارد حالت و نقش ویرانگر داشته است و این جوامع را دچار مشکلات و آسیب‌های جدی می‌نماید. با مهاجرت نیروی فعال، روستاها توان تولیدی خود را به نحوی چشمگیر از دست می‌دهند. زمانی که مهاجرین وارد شهر می‌شوند، مشکلاتی اعم از بیکاری، حاشیه‌نشینی، اشتغال کاذب، فقر، بزهکاری و ... را باعث می‌گردند.

بنابراین مهاجرت روستا- شهری (حرکت از روستاها به شهرها) به صورت ریشه‌ای قابل کنترل نیست، مگر اختلاف بین شهر و روستا که حاصل توسعه ناموزون بین این دو مکان است، از بین برود. این توسعه ناموزون به گونه‌ای در روستاها عمل می‌کند که حتی در درون روستاها هم نابرابری را تشدید کرده و عده‌ای را از روستا به سوی شهرها سوق می‌دهد. پس باید ریشه‌های نابرابری بین بخش‌ها و اقشار مختلف روستایی را زدود تا جمعیت روستایی در روستاها تثبیت شده و مجبور به حرکت به سوی شهرها نباشند.

در خصوص مهاجرت، نظریات مختلفی وجود دارد که هر کدام از این تئوری‌ها، ریشه درد را در جای خاصی دانسته و برای درمان آن نیز نسخه خاصی پیچیده‌اند.

الف - نظریات اقتصادی

برخی صاحب‌نظران معتقدند مهمترین علل مهاجرت روستاییان انگیزه‌های اقتصادی است (بنی فاطمه، ۱۳۷۶، ۵۱) (مطیعی لنگرودی، ۱۳۷۷، ۵۱). آنان معتقدند در بسیاری از مناطق روستایی مهاجرت به خاطر نبود فرصت برای ایجاد درآمد است (طاهر خانی، ۱۳۷۹، ۱۵ و ۱). مهاجرت نسبت به تفاوت درآمد مورد انتظار با درآمد واقعی در شهر و واکنش روستاست (تودارو، ۱۳۷۸، ۳۹۳). از نظر عده‌ای نیز مهمترین دلیل مهاجرت روستایی- شهری پیدا کردن کار است که در نهایت موجبات بیکاری در مراکز شهری است (Lewis, 1954, 6) (زنجانی، ۱۳۸۰، ۱۳۱). رد فیلد^۱ نیز در این زمینه عقیده دارد، عوامل جاذب اقتصادی شهر از عمده‌ترین علل مهاجرت به شهرها می‌باشد (ازکیا، ۱۳۷۰، ۴۷).

ب - نظریات خدماتی و رفاهی

نظریات خدماتی و رفاهی تأثیر مسائلی چون کمبود خدمات آموزشی، درمانی، تأسیسات زیربنایی از قبیل راه، برق، آب و ... در مهاجرت را مورد بررسی قرار داده‌اند. در واقع نظریه‌پردازان

مذکور، مهاجرت را تا اندازه زیادی تابع عوامل خدماتی و رفاهی می‌دانند. شرح نظریات مذکور به قرار زیر است:

عباس سعیدی در خصوص تأثیر عوامل خدماتی و عمرانی چنین اظهار نظر نموده است: بدیهی است روند مهاجرت‌ها عمدتاً تحت تأثیر امکانات زیستی و رفاهی در روستاها و جاذبه‌های فرهنگی و اقتصادی شهرها و همچنین در مواردی سوء سیاست‌گذاری‌ها تشدید می‌شود (سعیدی، ۱۳۷۷، ۱۲۷) (آقاجانیان - پایدار، ۱۳۶۳، ۱۷) (سعیدی، ۱۳۷۵، ۷۳).

در واقع بعد از عوامل اقتصادی، نداشتن امکانات رفاهی نظیر بهداشت، مدرسه و غیره از عوامل مهاجرت محسوب می‌گردند (لهسانی‌زاده، ۱۳۶۸، ۲۵۲).

نتایج مطالعات گاندرز^۲ - رودزیتز^۳ دانشمندان آمریکایی نشانگر این مطلب است که روستاییان این بخش از آمریکا به‌خاطر مسائل خدماتی و رفاهی مهاجرت کرده‌اند و عامل انگیزه اقتصادی به همراه عوامل مربوطه نمی‌تواند به عنوان علت اصلی مهاجرت مطرح باشد و در این خصوص نقش ایفا کند (Rudzitis, Gundars, 1980, 9).

ج- نظریات اجتماعی و فرهنگی

این نظریه‌ها مهاجرت را به عنوان یک تطبیق اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی، تحولات فرهنگی که از جریان تغییرات جمعیتی ناشی می‌گردد و در سطح محلی و ملی پدید می‌آید، می‌دانند (شیخی، ۱۳۶۸، ۴۸).

بالا بودن نرخ رشد طبیعی بر اثر پیشرفت دانش پزشکی در اکثر کشورهای در حال توسعه شرایطی را بوجود آورده است که اصطلاحاً آن را انفجار جمعیت می‌گویند و این مسئله موجب رشد بیکاری و افزایش مهاجرت روستاییان شده است (گتاک^۴، ۱۳۶۹، ۱۸). مارگولیس^۵ از مهاجرت به جنبه اجتماعی آن تأکید دارد (درئو^۶، ۱۳۷۱، ۲۳).

لو^۷ نیز معتقد است که رفتار مهاجر تابعی از انتظارات، گرایش‌های فکری یا هنجارهای ذهنی می‌باشد (ظاهرخانی، ۱۳۷۹، ۷). تحصیلات جوانان روستایی از جمله عوامل اجتماعی و فرهنگی است که جوانان را آماده می‌سازد تا به راحتی مهاجرت کنند، تمایلات و آرزوهای شهری را در آنها می‌پروراند و زبان شهر را به آنها می‌آموزد و بدین ترتیب کاهش فاصله فرهنگی بین شهر و روستا بر نرخ مهاجرت می‌افزاید (لهسانی‌زاده، ۱۳۶۸، ۲۲۲).

2. Gundars.
6. Dereco.

3. Rudzitis.
7. Loo.

4. Getac.

5. Margulis.

از دیگر عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در مهاجرت، تأثیر وسایل ارتباط جمعی در زمینه تبلیغ زندگی شهری را می‌توان نام برد. (فیندلی، ۱۳۷۳، ۴۳). در بعضی موارد، مهاجرت خوش‌نشینان بدون زمین از روستا به شهر در راستای این عامل اجتماعی و فرهنگی انجام گرفته، به طوری که این افراد به خاطر آگاهی از وضعیت موجود خود و وضعیت حاکم، به شهرها، هجوم برده و مهاجرت کنند (مهدوی، ۱۳۷۴، ۱۴۵). اورت لی^۸ معتقد است ازدواج از جمله عوامل اجتماعی و فرهنگی است که تا اندازه‌ای موجب مهاجرت‌های روستا - شهری می‌گردد (تودارو، ۱۳۷۸، ۶۵). گلدستون^۹ با توجه به مطالعاتی که در مناطق مختلف چین به انجام رسانده، نظریه فرصت‌های نابرابر تحصیلی خود که از جمله نظریات اجتماعی و فرهنگی می‌باشد، ارائه نموده است. (Goldstone, 1999, 18).

د- عوامل و نظریات سیاسی

عوامل امنیتی و سیاسی نیز به نوبه خود در حرکات جمعیتی به صورت کمرنگ نقش ایفا می‌کند. به طوری که گاهی مهاجرت، ناشی از زور، فشار سیاسی و مذهبی صورت می‌گیرد (دره میر حیدر، ۱۳۵۷، ۱۹۲). برقراری امنیت دارای ملاکهای متعددی است. یکی از این ملاک‌ها در هر منطقه، میزان جمعیت است. (نظری، ۱۳۶۵، ۲۴۵). لذا باید ارتباط و توازن معقولی بین جمعیت کشور تعداد نیروی نظامی و انتظامی برقرار شود. مخصوصاً با عنایت به این مسئله که عموماً مرزها آسیب‌پذیر هستند، بیشترین تأثیر را در امنیت یا ناامنی سیاسی، اقتصادی (اعم از نفوذ و هجوم دشمن و یا قاچاق کالا و رفت و آمدهای غیرعادی و غیرقانونی و ...)، مرزها دارند. تعداد نیروهای نظامی با طول مرزهای مملکت رابطه دارد و هر چقدر طول مرزهای مملکت زیادتر باشد. باید نیروهای نظامی بیشتری در دفاع از مملکت بسیج شوند (صرامی، ۱۳۸۰، ۶۸ و ۶۷).

با افزایش مهاجرت از روستا در مواردی که نیروهای اصلی و محصل روستا می‌روند، افراد باقیمانده احساس ناامنی می‌کنند و جامعه روستایی از حالت موزون خارج شده و به حالت ناموزون در می‌آید. (سام آرام، ۱۳۷۳، ۷۹). تضاد سیاسی در سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی شهر جهت ایجاد کار و مسکن، خدمات بهداشتی و حمل و نقل نیز باعث مهاجرت بیشتر به شهر می‌گردد (کامران، ۱۳۷۰، ۵).

جمع‌بندی نظریات مهاجرت

در این بخش از تحقیق عوامل و نظریات گوناگونی اعم از اقتصادی، خدماتی و عمرانی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی و امنیتی از دیدگاه‌های مختلف بیان و تبیین علمی شده است. با توجه

8. Evert - Lee.

9. Goldstone.

به نتایج حاصله از داده‌های خام و تجزیه و تحلیل مطالب مربوط و تطبیق آنها با پدیده مهاجرت‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه، می‌توان چنین استنباط کرد، عاملی که قادر است، به‌طور جامع حرکات جمعیت روستایی را توجیه نماید، انگیزه اقتصادی است.

- در دهه‌های اشاره شده، مسائلی که باعث شتاب مهاجرت‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه گردیده عبارتند از:

- وقوع انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و عوارض آن در مناطق مرزی و تأثیر آن در توسعه شهری ارومیه.

- اتخاذ سیاست‌های غیر اصولی در زمینه کنترل جمعیت در نتیجه افزایش نرخ رشد جمعیت و پر شدن پتانسیل‌های بالقوه اقتصاد مراکز روستایی و افزایش مهاجرت‌های روستایی.

- نداشتن تئوری مناسب توسعه روستایی در حالت کلان و عملی و بکارگیری تئوری‌های متفاوت توسعه روستایی و ...

با عنایت به موارد فوق، سازمان جهاد سازندگی استان آذربایجان غربی در سطح شهرستان ارومیه، اعتبارات عظیمی را با تکیه بر راهبرد توسعه بر مبنای ارائه خدمات و تثبیت جمعیت روستایی صرف نموده است. در این راستا، سؤالات زیر مطرح می‌شود:

- دلیل اصلی مهاجرت روستاییان کدامیک از عوامل می‌باشد؟

- آیا ریشه حل مشکلات و مسائل روستاییان در ارائه خدمات عمرانی و رفاهی نهفته است؟

- کدامیک از فعالیت‌های عمرانی و رفاهی در تثبیت جمعیت روستایی مؤثرتر می‌باشد؟

اهداف تحقیق

اهداف مورد نظر برای این تحقیق به دو گروه اصلی و فرعی تقسیم می‌شود:

- اهداف اصلی

- ارزیابی میزان تأثیر فعالیت‌های عمرانی سازمان جهاد سازندگی در سالهای ۷۵ - ۱۳۵۵ در زمینه تثبیت جمعیت روستایی در شهرستان ارومیه.

- ارائه پیشنهاد‌های مناسب در خصوص جایگزینی تئوری مناسب توسعه روستایی.

- ارائه پیشنهاد‌های مناسب در خصوص بهبود عملکرد سازمان جهاد کشاورزی.

- یافتن نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های عمرانی در تثبیت جمعیت روستایی.

- بهره‌برداری از نقاط قوت و پرهیز از نقاط ضعف فعالیت‌های عمرانی انجام شده در

فعالیت‌های عمرانی آینده.

- اهداف فرعی

- ارزیابی میزان تأثیر راه روستایی، پروژه‌های برق‌رسانی، تأثیر طرح‌های آبرسانی و بهسازی بر تثبیت جمعیت روستایی.

فرضیات

- انجام فعالیت‌های عمرانی و بهسازی در نواحی روستایی سبب ماندگاری جمعیت، ایجاد اشتغال و درآمد در نواحی روستایی و نهایتاً تثبیت جمعیت روستایی می‌شود.
- انجام فعالیت‌های عمرانی و بهسازی نواحی روستایی سبب ایجاد فعالیت‌های جنبی و در نتیجه، افزایش اشتغال و درآمد در نواحی روستایی گردیده است.
- انجام فعالیت‌های عمرانی و بهسازی نواحی روستایی سبب ماندگاری و رشد جمعیت در نواحی روستایی گردیده است.
- انجام فعالیت‌های عمرانی و بهسازی نواحی روستایی سبب کاهش مراجعه روستاییان به شهر، برای تأمین نیازهای زیستی در نواحی روستایی شده و بخش عمده‌ای از هزینه‌های زیستی در نواحی روستایی هزینه می‌شود.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش آن نیز همبستگی یا همخوانی می‌باشد با توجه به ماهیت تحقیق و نوع داده‌ها، ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه می‌باشد. اطلاعات و داده‌های خام تحقیق از ۳۰ روستای شهرستان ارومیه و حاشیه‌نشینان شهر ارومیه (مهاجرین شهری) جمع‌آوری گردیده است.

تحقیق حاضر از نوع تحلیل و همبستگی می‌باشد. جهت تبیین روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته از آزمون آماری (t) و ضریب همبستگی «اسپیرمن» استفاده شده است. در بخش نتایج توصیفی از آمارهای توصیفی، جداول و نمودارها استفاده گردیده و کلیه عملیات پردازش داده‌های خام در برنامه‌های خام در برنامه نرم‌افزاری spss توسط رایانه صورت گرفته است.

روش نمونه‌گیری

با توجه به گستردگی جامعه مورد بررسی، امکان مطالعه به شیوه تمام شماری وجود نداشت. لذا نمونه‌گیری انجام شده است. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده است. قبل از انتخاب نمونه‌ها، جامعه

آماري روستايي به دو طبقه محروم و برخوردار از امکانات عمراني (راه، برق، آب، بهسازي) تقسيم شده است. سپس از هر طبقه‌اي، تعدادي نمونه انتخاب شده است. به علاوه نمونه‌هايي از حواشي شهر اروميه نيز انتخاب شده است. تعداد نمونه‌هاي مورد مطالعه بالغ بر ۳۰ روستا به همراه حواشي شهر اروميه مي‌باشد. انتخاب افراد روستا و مهاجرين شهري نيز به همين شيوه صورت گرفته است در كل پرسشنامه‌هاي توزيع شده ۴۷۱ عدد مي‌باشد.

جامعه مورد مطالعه

شهرستان اروميه داراي ۶۱۸ روستا مي‌باشد. از اين تعداد ۵۹۶ روستا داراي سکنه بوده و بقيه نيز خالي از سکنه مي‌باشند (مرکز آمار ايران، ۱۳۷۵). عملکرد عمراني سازمان جهاد سازندگي از سال ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۸۰ در روستاهاي شهرستان اروميه به شرح ذيل است:

سازمان جهاد سازندگي از ۶۱۸ روستا به ۶۲۴ روستا آب رساني و به ۵۷۹ روستا برق رساني نموده است و در سه روستاي (قره‌باغ، ديزج دول و طلاپه) پروژه بهسازي را به مرحله اجرا درآورده است (۱).

در خصوص راه روستايي نيز ۱۰۱۸/۱۵ كيلومتر راه آسفالت براي استفاده ۲۹۴ روستا با جمعيته معادل ۶۲۵، ۱۵ نفر، ۲۰۵/۶۵ كيلومتر راه شوسه جهت استفاده ۹۵ روستا با جمعيته معادل ۳۸۵۷۷ نفر احداث نموده است. همچنين تعداد ۲۲۹ روستا با جمعيته معادل ۶۴۴۹۴ نفر از راه آسفالت و شوسه محروم مي‌باشند و براي تردد از جاده خاكي استفاده مي‌نمايند (۲).

معرفي نمونه‌هاي مورد مطالعه

نمونه‌هاي آماري اين تحقيق شامل ۳۰ روستا از بين ۹۰ روستاي بيش از يكصد خانوار شهرستان اروميه به همراه محلات حواشي شهر اروميه مي‌باشد. اين روستاها به‌خاطر فراواني تعداد روستاها و نيز فواصل دور از هم و پراکنده بودن آنها از بين روستاهاي مذکور به صورت كاملا تصادفي انتخاب شده‌اند روستاهاي انتخاب شده، ۱۴ روستاي محروم و ۱۶ روستاي برخوردار از امکانات عمراني (آب، برق، راه و بهسازي) مي‌باشند. علاوه بر اين روستاها، خانوارهاي روستايي ساکن در حاشيه شهر که از مهاجران روستايي هستند، به طور تصادفي به عنوان جامعه نمونه مهاجر از روستاها انتخاب شده‌اند. اين گروه عمدتاً ساکن محلات حاشيه‌اي شهر، اعم از اسلام‌آباد ۱، اسلام‌آباد ۲ جاده و لنده، کشتارگاه و اسلام‌آباد جاده دريا مي‌باشند.

جدول ۱ وضعیت جمعیتی روستاهای برخوردار مورد مطالعه در دهه ۷۵-۱۳۵۵ (مرکز آمار ایران، ۷۵-۱۳۵۵)

ردیف	نام روستا	دهستان	بخش	سال ۵۵		سال ۶۵		سال ۷۵		نرخ رشد سالیانه دهه (۶۵-۱۳۵۵)	نرخ رشد سالیانه دهه (۷۵-۱۳۵۵)	
				تعداد خانوار	جمعیت	تعداد خانوار	جمعیت	تعداد خانوار	جمعیت			
۱	آلمان آباد	بکشلوچای	مرکزی	-	-	۷۹	۳۶۸	۱۰۴	۴۶۵	-	۲/۴	
۲	انهر سفلی	دول	مرکزی	۱۴۶	۸۰۳	۱۴۶	۸۰۳	۱۰۲	۶۱۶	۰	-۲/۶	
۳	انهر علیا	دول	مرکزی	۴۵	۲۳۴	۱۵۷	۸۶۲	۱۷۱	۷۶۰	۱۳/۹	-۱/۳	
۴	حصار حاجیلار	بکشلوچای	مرکزی	-	-	۱۳۳	۵۸۳	۱۳۳	۵۱۳	-	-۱/۳	
۵	حیدرلوی بیگلر	نازلو شمالی	نازلو	۱۴۵	۶۷۱	۱۳۰	۵۵۹	۱۴۰	۴۹۰	-۱/۸	-۱/۳	
۶	خاشان	طلاپه	نازلو	۱۵۵	۸۱۷	۱۲۰	۶۵۱	۱۰۳	۴۵۰	-۲/۲	-۳/۶	
۷	دیزج دول	دول	مرکزی	۱۳۱	۷۳۸	۱۴۶	۷۵۸	۱۶۸	۷۴۲	۰/۳	-۱/۲	
۸	طلاپه	طلاپه	نازلو	۲۱۸	۱۰۱۱	۳۳۲	۱۰۰۳	۲۴۱	۹۰۸	-۱/۱	-۱/۱	
۹	قره باغ	انزل شمالی	انزل	۴۶۰	۲۵۹۴	۴۴۶	۲۵۲۱	۴۳۲	۱۷۹۷	-۱/۳	-۳/۳	
۱۰	قلعه اسماعیل آقا	نازلوچای	نازلو	۵۱	۳۵۵	۱۰۸	۷۱۱	۱۲۷	۸۱۲	۷/۲	۱/۳	
۱۱	کایر	مرگور	سیلوانا	۷۰	۵۲۱	۹۲	۷۲۲	۱۲۰	۹۸۴	۳/۳	۳/۱	
۱۲	کردلر	بکشلوچای	مرکزی	۲۱۲	۱۰۶۹	۳۳۸	۱۰۱۷	۲۴۳	۸۶۷	-۱/۵	-۱/۶	
۱۳	کریم آباد	نازلو شمالی	نازلو	۱۱۲	۶۰۲	۱۲۴	۶۵۹	۱۱۰	۵۳۵	۰/۹	-۱/۲	
۱۴	محمودآباد	باراندوزی جنوبی	مرکزی	۶۸	۳۶۳	۹۲	۵۵۷	۱۱۰	۵۸۹	۴/۴	۰/۶	
۱۵	وقاصلوی علیا	نازلو شمالی	نازلو	۱۲۵	۶۷۶	۱۲۶	۶۶۸	۱۲۶	۶۵۱	-۱/۴	۰/۴	
۱۶	یولار	بکشلوچای	مرکزی	۱۱۷	۶۹۱	۱۵۷	۷۴۱	۱۷۸	۷۱۲	۰/۷	-۱/۴	
				جمع	۲۰۵۵	۱۱۱۴۵	۲۵۱۶	۱۳۱۶۳	۲۶۰۸	۱۱۸۹۱	۰/۹	-۱/۰۱

جدول ۲ وضعیت جمعیتی روستاهای محروم مورد مطالعه در دهه ۷۵-۱۳۵۵ (مرکز آمار ایران، ۷۵-۱۳۵۵)

دهه رشد سالیانه ۱۳۴۵-۷۵	دهه رشد سالیانه ۱۳۵۵-۶۵	۷۵		۶۵		۵۵		بخش	دهستان	نام روستا	ردیف
		تعداد جمعیت	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد خانوار				
۴	-۰/۵	۱۰۸۳	۱۱۶	۷۳۱	۱۰۴	۷۶۶	۱۰۴	صومای برادوست	صومای جنوبی	باوان	۱
۳/۸	۳/۰	۱۰۳۴	۱۲۶	۷۰۹	۸۹	۵۲۶	۶۸	سیلوانا	مرگور	برزازان	۲
-۰/۴	۵/۸	۹۲۱	۱۳۴	۶۱۰	۸۲	۳۴۶	۵۲	سیلوانا	مرگور	چریک آباد	۳
۲/۲	۱/۹	۹۳۰	۱۳۵	۷۵۱	۹۷	۶۲۳	۹۹	صومای برادوست	صومای جنوبی	خره گوش	۴
۵/۴	۲/۹	۸۶۵	۱۲۵	۵۱۰	۷۸	۳۸۲	۵۴	سیلوانا	مرگور	خلج	۵
۴/۸	-۰/۲	۱۰۶۳	۱۳۵	۶۶۶	۹۰	۶۵۴	۸۷	صومای برادوست	صومای شمالی	سیدان	۶
۲/۴	۴/۲	۸۵۷	۱۲۵	۶۷۹	۹۲	۴۵۱	۷۰	صومای برادوست	صومای شمالی	قونی	۷
-۱/۴	۸/۸	۱۱۱۶	۱۵۹	۱۲۸۶	۱۸۷	۵۵۵	۷۴	سیلوانا	مرگور	کسیان	۸
۱/۲	۵/۸	۸۱۳	۱۱۱	۶۶۰	۸۲	۳۷۴	۵۳	مرکزی	روضه چای	کلهو	۹
۲/۲	۲/۷	۹۵۵	۱۲۶	۶۶۷	۱۱۴	۵۸۹	۷۷	سیلوانا	مرگور	گردوان	۱۰
۳/۴	۴/۳	۲۸۴۳	۳۹۷	۲۰۴۱	۲۸۰	۱۳۳۸	۱۹۱	صومای برادوست	برادوست	گنگچین	۱۱
۴/۶	۲/۴	۱۳۵۵	۱۸۵	۸۶۵	۱۳۹	۶۸۱	۱۱۷	صومای برادوست	صومای شمالی	مگان	۱۲
۲	۱/۵	۷۸۹	۱۱۷	۶۶۶	۸۹	۵۵۶	۸۰	صومای برادوست	برادوست	فی چلان	۱۳
-۵/۲	۱۱/۷	۱۰۸۴	۱۴۳	۱۸۹۹	۲۷۹	۶۱۴	۸۱	سیلوانا	مرگور	هاشم آباد	۱۴
۱/۲	۴/۲	۱۵۷۰۸	۲۱۶۴	۱۳۷۰	۱۷۹۹	۸۴۵۵	۱۲۰۷	جمع			

شیوه جمع‌آوری داده‌ها

با توجه به اینکه جامعه مورد مطالعه وسیع و گسترده می‌باشد، روش جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های خام به صورت پرسشنامه می‌باشد. با استفاده از این شیوه، اطلاعات میدانی تحقیق جمع‌آوری گردیده و سایر اطلاعات مورد نیاز نیز فراهم شده است.

نتایج توصیفی علل اصلی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

جدول ۳ نتیجه نظریه پاسخ‌دهندگان در مورد علل اصلی مهاجرت روستاییان

ردیف	عوامل مهاجرت	حواشی شهر ارومیه	روستاهای برخوردار	روستاهای محروم	کل
۱	اقتصادی	۸۳/۸	۸۷/۵	۸۲/۵	۸۴/۹
۲	خدماتی - عمرانی	۸/۸	۷/۲	۱۳/۷	۱۰
۳	اجتماعی فرهنگی	۳/۸	۳/۴	۱/۶	۲/۸
۴	امنیتی سیاسی	۳/۸	۱/۹	۲/۲	۲/۳
جمع	---	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۴ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با بررسی علل اصلی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

عنوان پرسش (موضوع)	سواد	شغل	برخورداری	فاصله
مراکز شهری بررسی علل اصلی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری	*-/۱۱۵	۰/۰۲۶	۰/۰۳۶	۰/۰۰۹

* وجود ارتباط بین دو متغیر به احتمال ۹۵ درصد

** وجود ارتباط بین دو متغیر به احتمال ۹۹ درصد

علامت منفی بیانگر وجود ارتباط بین دو متغیر به صورت معکوس می‌باشد.

نتایج توصیفی عوامل مؤثر اقتصادی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

جدول ۵ عوامل مؤثر اقتصادی مهاجرت در جامعه آماری

ردیف	عوامل مؤثر اقتصادی مهاجرت	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)	کل (درصد)
۱	کمبود آب زراعی	۲۳/۸	۳۹/۴	۳۹/۹	۳۶/۹
۲	کمبود زمین زراعی	۱۷/۵	۱۰/۶	۷/۷	۱۰/۶
۳	کمبود یا مازاد سرمایه	۱۶/۳	۱۳/۵	۷/۱	۱۱/۵
۴	عدم وجود تضمین خرید محصولات زراعی و دامی	۳/۸	۱۵/۹	۱/۱	۸/۱
۵	کمی در آمد نسبت به شهرها	۶/۳	۱	۱/۱	۱/۹
۶	بیکاری	۳۰	۱۷/۸	۴۲/۱	۲۹/۳
۷	کمبود نهاده های زراعی و دامی	۲/۵	۱/۹	۱/۱	۱/۷
جمع		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۶ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با بررسی عوامل مؤثر اقتصادی در مهاجرت روستاییان به شهرها

عنوان پرسش (موضوع)	سواد	شغل	برخورداری	فاصله
بررسی عوامل مؤثر اقتصادی در مهاجرت روستاییان به شهرها	۰/۱۲۵	۰/۱۵۶	۰/۰۷۲	۰/۰۷۴

نتایج توصیفی عوامل مؤثر اجتماعی و فرهنگی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

جدول ۷ عوامل مؤثر فرهنگی و اجتماعی در مهاجرت روستاییان

ردیف	گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)	کل (درصد)
۱	کمبود معلمان و کادر آموزشی	۴۷/۵	۴۸/۱	۵۳/۶	۵۰/۱
۲	عدم دسترسی به محصولات فرهنگی	۳/۸	۹/۶	۴/۴	۶/۶
۳	ضعف پوشش دهی برنامه های صدا و سیما	۵	۶/۳	۱۸	۱۰/۶
۴	عدم وجود مراکز مشاوره خانواده و تحصیلی	۱۱/۳	۱۱/۱	۱۲	۱۱/۵
۵	کمبود مروجین روستایی	۱۰	۲۲/۱	۶	۱۳/۸
۶	اختلافات قومی و قبیله ای	۲۲/۵	۲/۹	۵/۵	۷/۲
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۸ تعیین میزان همبستگی بین متغیرهای تحقیق با علل اصلی اجتماعی و فرهنگی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

عنوان پرسش (موضوع)	سواد	شغل	برخورداری	فاصله
علل اصلی اجتماعی و فرهنگی مهاجرت	۰/۲۴۶**	۰/۰۶۹	-۱/۱۱۵*	۰/۰۵۳

نتایج توصیفی عوامل مؤثر امنیتی و سیاسی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

جدول ۹ شناسایی میزان تأثیر عوامل امنیتی و سیاسی مهم در افزایش مهاجرت های روستایی

ردیف	گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)	کل (درصد)
۱	کمبود مراکز نظامی و انتظامی	۲۶/۳	۱۳	۱۸/۶	۱۷/۴
۲	کمبود مراکز قضایی و انتظامی	۳/۸	۱/۴	۲/۲	۲/۱
۳	نحوه عملکرد شوراهای اسلامی	۲۵	۳۸/۳	۲۰/۲	۲۵/۵
۴	نحوه انعکاس مشکلات روستاییان به فرمانداری ها	۴۵	۵۵/۳	۵۹	۵۵
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۰ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با علل اصلی امنیتی و سیاسی مهاجرت روستاییان به مراکز شهری

عنوان پرسش (موضوع)	سواد	شغل	برخورداری	فاصله
علل اصلی امنیتی و سیاسی مهاجرت	۰/۱۷۶**	۰/۰۷۴	۰/۰۷۹	۰/۰۳۲

نتایج توصیفی میزان تأثیر راه مناسب روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا

جدول ۱۱ میزان تأثیر راه مناسب روستایی در افزایش تمایل روستاییان به ماندگاری در روستا

گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)
خیلی زیاد	۳۱/۲	۴۷	۶۲/۳
زیاد	۴۲/۵	۳۲/۴	۲۲/۴
متوسط	۱۸/۸	۱۱/۸	۷/۱
کم	۷/۵	۸/۸	۸/۲
جمع درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۲ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با پرسش میزان تأثیر راه مناسب روستایی در افزایش تمایل ماندگاری جمعیت روستایی

عنوان پرسش (موضوع)	میزان سواد	نوع شغل	برخورداری از امکانات عمرانی جهاد سازندگی	فاصله از مرکز شهری
میزان تأثیر راه مناسب روستایی در ماندگاری جمعیت روستایی	۰/۱۲۹**	۰/۰۵۸	** ۰/۱۸۸	۰/۰۰۹

نتایج توصیفی میزان تأثیر اجرای طرح بهسازی روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا
جدول ۱۳ میزان تأثیر اجرای طرح بهسازی در افزایش تمایل به ماندگاری در روستا

گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)
خیلی زیاد	۴۶/۳	۶۴/۹	۶۷/۲
زیاد	۳۶/۳	۲۰/۲	۱۳/۱
متوسط	۱۱/۲	۸/۲	۴/۹
کم	۶/۲	۶/۷	۱۴/۸
جمع درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۴ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با پرسش میزان تأثیر اجرای طرح بهسازی روستایی در افزایش تمایل ماندگاری جمعیت روستایی

عنوان پرسش (موضوع)	میزان سواد	نوع شغل	برخورداری از امکانات عمرانی جهاد سازندگی	فاصله از مرکز شهری
میزان تأثیر اجرای طرح بهسازی در افزایش تمایل ماندگاری جمعیت روستایی	۰/۱۴۵**	۰/۰۴۹	-۰/۰۷۸	۰/۱۲۸*

نتایج توصیفی میزان تأثیر اجرای طرح آب و فاضلاب روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا
جدول ۱۵ میزان تأثیر اجرای طرح آب و فاضلاب روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا

گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)
خیلی زیاد	۵۱/۳	۶۳/۵	۵۰/۸
زیاد	۲۷/۵	۱۶/۸	۱۵/۸
متوسط	۱۶/۲	۹/۶	۱۱/۵
کم	۵	۱۰/۱	۲۱/۹
جمع درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۶ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با پرسش میزان تأثیر اجرای طرح آب و فاضلاب روستایی در افزایش تمایل ماندگاری جمعیت روستایی

عنوان پرسش (موضوع)	میزان سواد	نوع شغل	برخورداری از امکانات عمرانی جهاد سازندگی	فاصله از مرکز شهری
میزان تأثیر اجرای طرح آب و فاضلاب روستایی در ماندگاری جمعیت در روستا	۰/۰۵۵	-۰/۰۲۳	۰/۰۹۹*	۰/۱۸۶**

نتایج توصیفی میزان تأثیر برق روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا

جدول ۱۷ میزان تأثیر اجرای طرح برق روستایی در افزایش تمایل ماندگاری در روستا

گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)
خیلی زیاد	۳۷/۵	۴۵/۷	۳۷/۲
زیاد	۳۵	۳۱/۷	۲۶/۲
متوسط	۲۰	۱۴/۴	۲۴
کم	۷/۵	۸/۲	۱۲/۶
جمع درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۱۸ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق با پرسش میزان تأثیر اجرای طرح برق روستایی در افزایش

تمایل ماندگاری جمعیت روستایی

عنوان پرسش (موضوع)	میزان سواد	نوع شغل	برخورداری از امکانات عمرانی جهاد سازندگی	فاصله از مرکز شهری
میزان تأثیر اجرای طرح برق روستایی در افزایش تمایل ماندگاری جمعیت روستایی	۰/۰۴۳	۰/۰۳۸	۰/۰۷۷	۰/۰۸۲

نتایج توصیفی عوامل مؤثر فعالیت‌های عمرانی اجرا شده در امر ماندگاری جمعیت روستایی

جدول ۱۹ شناسایی عوامل مؤثر فعالیت‌های عمرانی اجرا شده در امر ماندگاری جمعیت روستایی

گزینه انتخابی	حواشی شهر ارومیه (درصد)	روستاهای برخوردار (درصد)	روستاهای محروم (درصد)	کل (درصد)
راه	۸/۸	۸/۷	۱۲/۶	۱۰/۲
برق	۱۲/۵	۱۹/۷	۲۷/۹	۲۱/۷
آب شرب	۶۳/۸	۵۲/۴	۴۶/۴	۵۲
بهسازی روستایی	۱۵	۱۹/۲	۱۳/۱	۱۶/۱
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۲۰ تعیین میزان همبستگی میان متغیرهای تحقیق بانوع فعالیت عمرانی مؤثر در امر ماندگاری جمعیت روستایی

عنوان پرسش (موضوع)	سواد	شغل	برخورداری	فاصله
مشخص شدن نوع فعالیت عمرانی مؤثر در ماندگاری جمعیت روستایی	۰/۱۹۳**	۰/۱۵۸**	۰/۱۳۲**	۰/۰۷۵

پیشنهادات و راهبردهای ارائه شده تحقیق

با توجه به مسائل و عوامل مهاجرتی که در چهار زمینه اقتصادی، خدماتی-عمرانی، اجتماعی- فرهنگی و امنیتی و سیاسی مطرح گردید، پیشنهادات و راهکارهایی جهت حل مشکلات مذکور و تثبیت جمعیت روستایی در سه حوزه جغرافیایی کلان، روستایی و حواشی شهر ارومیه ارائه گردیده است.

پیشنهادات و راهبردها از دید کلان

- تقویت سیستم اقتصاد تولیدی از طریق بها دادن به بخش‌های تولیدی.
- بهبود شرایط زیستی و اجتماعی روستاها.
- اجرای طرح سطح‌بندی روستاها و تمرکز معقول و تدریجی امکانات خدماتی، رفاهی و تولیدی در مرکز دهستانها و سایر مناطق روستایی مستعد.
- توسعه تحقیقات، آموزش و ترویج روستایی.
- ارتقاء منزلت انسانی و روابط اجتماعی روستاییان.
- تلاش در جهت افزایش نقش روستاییان در توسعه ملی.
- توجه به توسعه انسانی در جوامع روستایی.
- اجرای سیاست کنترل جمعیت و کاهش نرخ رشد جمعیت به منظور کاهش فشارهای جمعیت بر توان‌های محیطی، طبیعی و ... سرزمین.
- تهیه برنامه جامع کشور و داشتن دید کلان توسعه ملی و مشخص کردن جایگاه مناطق روستایی در آن.

پیشنهادات و راهبردها در خصوص مناطق روستایی مورد مطالعه

- اجرای روش‌های مناسب در جهت استفاده بهینه از منابع آب منطقه از قبیل عملیات زهکشی مناسب اراضی، لایروبی به موقع کانال‌های آب و قنوت، احداث سدهای کوچک بر روی آب‌های سطحی و سدهای بزرگ بر روی رودخانه‌های عمده مناطق روستایی از قبیل رودخانه‌های شهرچای، روضه چای، باراندوز چای، نازلو چای.
- کمبود آب زراعی یکی از مشکلات عمده اقتصادی روستاها می‌باشد، با اجرای پیشنهاد مذکور مشکل آب زراعی روستاهای شمال و غرب شهرستان ارومیه از جمله گنگچین، سیدان، باوان، خره‌گوش، قره‌باغ و ... حل خواهد شد.
- ایجاد فرصت‌های شغلی مولد در نواحی روستایی.
- افزایش درآمد و برقراری توازن بین درآمد شهری و روستایی. چنانکه در نتایج تحقیق منعکس گردیده، عامل کمبود درآمد نسبت به شهرها به میزان ۸/۱ درصد موجب افزایش مهاجرت‌های روستایی گردیده است. افزایش درآمد روستاییان از طریق خرید تضمینی محصولات زراعی و دامی به قیمت‌های مناسب، عرضه نهاده‌های زراعی و دامی، ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش‌های تولیدی و ... عملی خواهد شد.

- ایجاد تعادل بین فرصت‌های اشتغال پیشنهادی در شهر و روستا.
- تخصیص درصدی از درآمد استخراج معادن موجود در مناطق روستایی جهت عمران و آبادانی روستاها.
- اشتغال به کار افراد بومی منطقه در معادن موجود و در حد امکان عدم بکارگیری نیروهای غیر بومی. این مورد به‌ویژه در بکارگیری نیروهای بومی و تخصیص بخشی از درآمد معادن واقع در روستای قره‌باغ جهت عمران و آبادانی روستا و روستاهای منطقه پیشنهاد می‌گردد.
- رونق بخشی توریسم روستایی. (لازم به ذکر است منطقه با استعدادهای متعدد توریستی از قبیل دریاچه ارومیه، تفرجگاههای طبیعی، مراکز مذهبی مهم و ... دارای توان بالایی در جذب توریست می‌باشد).
- ترغیب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و مردمی کردن برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی روستاها.
- شناسایی امکانات بالقوه نواحی روستایی برای استقرار صنایع کوچک.
- تأمین سرمایه جهت راه‌اندازی صنایع دستی و صنایع کوچک علی‌الخصوص در روستاهایی که در کنار راه اصلی قرار دارند.
- حذف مقررات دست و پاگیر اداری در جهت توسعه و گسترش صنایع دستی.
- احیاء اراضی بایر و انجام عملیات بهینه‌سازی اراضی و واگذاری آنها به روستاییان.
- تقویت بخش زراعت در مناطق جلگه‌ای و بخش دامپروری در مناطق کوهستانی.
- گسترش بیمه محصولات زراعی و دامی. (عدم وجود بیمه محصولات زراعی و دامی موجب آسیب دیدن جدی واحدهای تولیدی زراعی و دامی می‌گردد و گسترش این امر مهم موجب تقویت واحدهای تولیدی و تثبیت جمعیت روستایی می‌شود).
- گسترش شبکه‌های تعاونی روستایی جهت خرید محصولات زراعی و دامی و عرضه خدمات و نهاده‌های زراعی و دامی.
- خرید تضمینی محصولات زراعی و دامی علی‌الخصوص محصولات استراتژیک به قیمت مناسب (با این عمل فعالیت سلف‌خرها محدود می‌شود). به عنوان مثال خرید تضمینی محصولات انگور، سیب تولیدی و محصولات جالیزی روستاهای واقع در شمال و مرکز شهرستان ارومیه و خرید تضمینی محصولات دامی روستاهای غرب شهرستان ارومیه پیشنهاد می‌گردد.
- ایجاد مراکز نگهداری محصولات زراعی و دامی از قبیل انگور، سیب و سایر محصولات باغی با قیمت‌های مناسب در مناطق مرکزی و شمال شهرستان ارومیه (اگر این عمل توسط بخش خصوصی انجام گیرد می‌بایست نظارت کامل بر قیمت توسط دولت صورت پذیرد).

- فراهم نمودن تسهیلاتی برای صدور محصولات زراعی و دامی به خارج از کشور علی‌الخصوص ترکیه و عراق.
- فعال نمودن بازارچه‌های مرزی ترکیه و عراق.
- گسترش عملیات توسعه زیر ساخت‌های کشاورزی و روستایی علی‌الخصوص در مناطق روستایی محروم به منظور تثبیت جمعیت روستایی.
- افزایش بهره‌وری در تولیدات و خدمات روستایی.
- حمایت از تولید کنندگان روستایی از طریق توزیع ماشین‌آلات کشاورزی، وسایل کشاورزی و ...
- افزایش تولید در واحد سطح.
- تنظیم بهره‌برداری از منابع طبیعی.
- توسعه کشاورزی پایدار یعنی تلفیقی بین کشاورزی ارگانیک و مکانیزه.
- توسعه خدمات بهداشتی، درمانی، آموزشی و ... مورد نیاز در کلیه مراکز دهستانها و گسترش نسبی آنها در سطح روستاها با در نظر گرفتن اولویت‌های جمعیتی.
- توسعه شبکه‌های ارتباطی روستاها علی‌الخصوص روستاهای محروم.
- بهبود سیستم مدیریتی شوراهای اسلامی از طریق آموزش و ایجاد ساختارهای مربوطه.
- سازماندهی، آموزش و هدایت نیروهای داوطلب مردمی (تقویت طرح بسیج سازندگی روستاها).

پیشنهادات و راهبردها در خصوص حواشی شهر ارومیه

- بهبود وضعیت خدماتی - رفاهی حواشی شهر ارومیه.
- جلوگیری از رشد غیر قانونی شهر به‌ویژه در اراضی درجه یک کشاورزی.
- ایجاد اشتغال مفید برای ساکنین حواشی شهر ارومیه و جلوگیری از گسترش مشاغل کاذب، اجرای سیاست عدم تمرکز شهری و ایجاد شهرک‌های اقماری در فواصل حداقل ۲۰ کیلومتری شهر ارومیه برای هدایت مهاجرین روستایی و اسکان آنها به صورت برنامه‌ریزی شده و جلوگیری از رشد غیر قانونی حواشی شهر ارومیه.

خلاصه و نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه توسعه روستایی کشور بعد از انقلاب اسلامی عمدتاً بر اساس تئوری و راهبرد خدماتی و رفاهی انجام گرفته ولی این تئوری و راهبرد توجیه‌کننده حرکات جمعیت روستایی از نقاط روستایی به مراکز شهری نیست و قطعاً عمل نمودن به آن، مفصل عدم تثبیت جمعیت روستایی را که موجب مهاجرت گردیده است، التیام نمی‌بخشد. لذا تئوری که می‌تواند حرکات جمعیت روستایی

را توجیه نماید، تئوری انگیزه اقتصادی است و مسئولین ذریبط مسائل روستایی باید به دنبال عمل نمودن به تئوری فوق با لحاظ کردن آن در رئوس سیاستها و استراتژیهای برنامه‌های پنج ساله باشند تا انشاء... شاهد حل بخش عظیمی از مشکلاتمان در دو نقطه جغرافیایی مبداء و مقصد مهاجرت باشیم.

پی‌نوشتها

۱. طرح و برنامه ادارات برق روستایی، بهسازی و مسکن روستایی و شرکت آب و فاضلاب روستایی سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی، ۴ و ۱۶.
۲. طرح و برنامه اداره راه روستایی سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی، ۱۲.

منابع و مأخذ

۱. آقاجانیان، اکبر؛ پایدار، مجید: پژوهش در مشکل اجتماعی حاشیه‌نشین، سلسله مقالات بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی دانشگاه شیراز، شماره ۲۶، فروردین ۱۳۶۳.
۲. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۰): مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی، انتشارات اطلاعات، تهران.
۳. بنی فاطمه، حسین: ییکاری و مهاجرت، مجله رشد و آموزش جغرافیا، شماره ۱۳، بهار ۱۳۷۶.
۴. تودارو، مایکل، ترجمه دکتر غلامعلی فرجادی (۱۳۷۸): توسعه اقتصادی در جهان سوم، انتشارات مؤسسه عالی پژوهش و برنامه‌ریزی و توسعه.
۵. دره میر حیدر (۱۳۵۷): اصول و مبانی جغرافیای سیاسی، انتشارات امیرکبیر، چاپ چهارم.
۶. درنو، ماکس، ترجمه دکتر سیروس (۱۳۷۱): جغرافیای انسانی، انتشارات ایران.
۷. زنجانی، حبیب اله (۱۳۸۰): مهاجرت، انتشارات سمت.
۸. سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی (۱۳۷۵) و (۱۳۸۰): گزارش طرح و برنامه اداره برق روستایی.
۹. سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی (۱۳۷۵) و (۱۳۸۰): گزارش طرح و برنامه اداره راه روستایی.
۱۰. سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی (۱۳۷۵) و (۱۳۸۰): گزارش طرح و برنامه شرکت آب و فاضلاب روستایی.
۱۱. سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی (۱۳۸۰): گزارش طرح و برنامه اداره بهسازی و مسکن روستایی.
۱۲. سام آرام، عزت اله: عوامل مؤثر بر توسعه روستایی، مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، اسفند ۱۳۷۳.
۱۳. سعیدی، عباس: جایگاه روستاهای کوچک و برنامه‌ریزی توسعه سرزمین، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۳، زمستان ۱۳۷۵.
۱۴. سعیدی، عباس (۱۳۷۷): مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت.
۱۵. شیخی، محمد تقی (۱۳۶۸): جامعه‌شناسی جمعیت، نشر آرام، چاپ اول.
۱۶. صرامی، حسین: رابطه امنیت و جمعیت، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۱۶، شماره ۱، بهار ۱۳۸۰.
۱۷. طاهرخانی، مهدی: تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا-شهری، فصلنامه روستا و توسعه شماره ۴ و ۳، انتشارات مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی جهاد، پاییز و زمستان سال ۱۳۷۹.
۱۸. فیندلی، سلی، ترجمه دکتر عبدالعلی لهسانی زاده (۱۳۶۶): برنامه‌ریزی مهاجرت‌های داخلی، انتشارات دانشگاه شیراز.
۱۹. کامران، فریدون: مهاجرت‌های روستایی در جهان سوم، مقاله ماهنامه تازه‌های اقتصادی، شماره ۲۷، خرداد ۱۳۷۰.
۲۰. گناک، سابرانا، ترجمه زهرا افشاری (۱۳۶۹): اقتصاد توسعه، انتشارات دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی، تهران.
۲۱. لهسانی زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸): نظریات مهاجرت، انتشارات نوید، چاپ اول.
۲۲. مرکز آمار ایران (سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵): فرهنگ آبادیها، شهرستان ارومیه.
۲۳. مطیعی لنگرودی، سید حسن (۱۳۷۷): جغرافیای اقتصادی ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ سوم.
۲۴. نظری، علی اصغر (۱۳۶۵): جمعیت متناسب مهمترین و بزرگترین قدرت، مجموعه مقالات سمینار جغرافیای کاربردی و جنگ، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع)، تهران.

25. WWW.Fa org/ do/ rep /003/x98089.r.htm#hh.(Lewis, 1954).

26. WWW.ers.usda.gov/pupliations / rdpsept99b.pdf. (Gunders – Rudzitis , 1980).

27. WWW.wfu.edu/~ clouto 1/dotwo.htm . (Goldstone , 1999).